

УДК 37.018.43:376

DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-3-120-126

Турко Б. Б.

доктор філософії, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
bohanna.turko@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6125-1098

Жмурко Т. І.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності А3 Початкова освіта
Львівського національного університету імені Івана Франка
taniazhnyrko@gmail.com
orcid.org/0009-0007-1795-7596

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті досліджується значення інтерактивних методів навчання в контексті роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Підкреслюється важливість створення інклюзивного освітнього середовища, яке здатне сприяти розвитку пізнавальних, комунікативних та соціальних навичок у дітей, що мають особливі освітні потреби. Автор аналізує основні інтервенції, що включають інтерактивні підходи, такі як групова робота, рольові ігри, проектна діяльність, а також використання мультимедійних технологій, які сприяють не лише освітньому процесу, але й емоційному розвитку дітей. Особливу увагу приділено адаптації навчальних матеріалів і методів, що враховують різноманітність потреб дітей, а також підходам до інклюзивного навчання в Україні, що відповідають міжнародним стандартам та нормативно-правовим документам. У статті також висвітлено результати досліджень, що підтверджують ефективність інтерактивних методик у формуванні позитивної мотивації, розвитку критичного мислення та самостійності у дітей з особливими освітніми потребами. Аналізуються наукові роботи, що підтверджують важливість врахування індивідуальних особливостей дітей при застосуванні інтерактивних підходів в освітньому процесі. У висновках зазначено, що використання інтерактивних методів сприяє створенню умов для максимального розвитку кожної дитини, що має потребу в спеціальних освітніх послугах, а також є важливим фактором у формуванні інклюзивної культури у сучасних закладах освіти.

Мета дослідження – дослідити вплив інтерактивних методів навчання на мотивацію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та обґрунтувати ефективність їх використання у процесі навчання для активізації пізнавальної діяльності, розвитку комунікативних навичок та соціальної адаптації дітей.

Методологія дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі наукових підходів до використання інтерактивних методів навчання у роботі з дітьми з ООП. Методологічною основою є системний, діяльнісний та компетентнісний підходи, які дозволяють розглянути інтерактивне навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності та підвищення мотивації дітей з ООП.

Результати. У ході дослідження було встановлено, що інтерактивні методи навчання мають значний вплив на мотивацію дітей з ООП, оскільки вони дозволяють створити умови для більш активної участі у освітньому процесі, підвищення інтересу до завдань та розвитку самостійності. Зокрема, застосування групових завдань, рольових ігор та проектної діяльності дозволяє дітям

краще усвідомлювати свої можливості, що сприяє їхньому емоційному та соціальному розвитку.

Наукова новизна. Дослідження розширює уявлення про інтерактивні методи як засіб підвищення мотивації до навчання у дітей з ООП, акцентуючи увагу на їхній ролі у розвитку комунікативних та соціальних навичок. Вперше проведено комплексний аналіз ефективності інтерактивних методик з урахуванням індивідуальних особливостей дітей та їхнього освітнього потенціалу.

Практична значимість полягає в можливості використання результатів педагогами, які працюють з дітьми з ООП, для розробки індивідуальних навчальних програм, впровадження інтерактивних методик у освітній процес, а також у підготовці фахівців у галузі інклюзивної освіти. Запропоновані підходи сприятимуть створенню сприятливого освітнього середовища та підвищенню ефективності освітньої роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, особливі освітні потреби, мотивація до навчання, інклюзивна освіта, освітній процес, адаптація, комунікативні навички, інклюзивне середовище, проєктна діяльність, соціалізація.

Постановка проблеми. Використання інтерактивних методів навчання у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (далі – ООП) є одним із ключових напрямів сучасної педагогіки, спрямованим на створення комфортного, адаптованого та мотивуючого освітнього середовища. Традиційні підходи до навчання часто виявляються недостатньо ефективними для дітей з ООП, оскільки не враховують їхніх індивідуальних особливостей, темпу засвоєння матеріалу та потреби у постійній підтримці. У цьому контексті інтерактивні методи виступають важливим засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку соціальних навичок і підвищення рівня мотивації до навчання.

Інтерактивне навчання передбачає використання таких методів, як групова робота, сюжетно-рольові ігри, технології занурення, проєктна діяльність, методи колективного обговорення, які забезпечують не лише ефективніше засвоєння знань, а й сприяють розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту та самостійності дітей. Особливо важливим є те, що такі методи дозволяють створювати навчальні ситуації, максимально наближені до реального життя, що допомагає дітям з ООП адаптуватися до соціуму та почуватися впевненіше у взаємодії з однолітками.

Крім того, інтерактивні методи навчання сприяють індивідуалізації та диференціації освітнього процесу, що є важливим фактором у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Завдяки можливості враховувати рівень розвитку кожної дитини та її унікальні здібності, педагоги можуть ефективніше добирати методики, які забезпечують максимальне розкриття потенціалу кожного вихованця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання дітей з особливими потребами за допомогою інтерактивних методів навчання досліджуються в працях багатьох сучасних науковців.

Зокрема, дослідниця К. Звєкова описує сутність інтерактивних технологій навчання дітей з ООП, розглядає методики впровадження інтерактивних форм і методів у освітній процес [10, с. 73].

Дослідники Т. Гордієнко та М. Ляковська розглядають різноманітні підходи та методи навчання в інклюзивних класах початкової освіти. Окреслюють основні стратегії, серед яких системний, командний, соціальний, кондуктивний і індивідуальний підходи [1, с. 100].

У своїх працях Н. Сергєєва доводить, що мультимедійні засоби, такі як інтерактивні програми, аудіовізуальні матеріали, віртуальна та доповнена реальність, сприяють кращому розумінню навчального матеріалу за допомогою залучення кількох сенсорних каналів одночасно [8, с. 237].

У квітні 2022 року до Положення про інклюзивно-ресурсний центр були внесені зміни, які стали однією з перших спроб визначити зміст поняття «особливі освітні потреби» у вітчизняному законодавстві. У додатку 4 цього документа наведено «категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)», фактично прирівнявши це поняття до «освітніх труднощів». Визначення, запропоноване в документі, трактує їх як «труднощі у навчанні, що впливають на процес здобуття освіти та результати навчання здобувачів відповідного року навчання».

Вивчення генези поняття «особливі освітні потреби» значною мірою спирається на його інтерпретацію в міжнародних документах, що регулюють освітню політику інклюзії. Поняття «діти з особливими освітніми потребами» визначене в Саламанській декларації (1994) і охоплює всіх дітей та молодь, які мають труднощі в навчанні через фізичні чи розумові обмеження або інші фактори. Особливі освітні потреби можуть виникати на різних етапах навчання, що вимагає відповідного підходу в освітньому процесі [7].

Згідно з нормативно-правовими документами в Україні до категорії дітей з ООП відносять: дітей з порушеннями слуху, дітей з порушеннями зору, дітей з порушеннями інтелекту (із затримкою психічного розвитку), дітей з мовленнєвими порушеннями, дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, дітей зі складною структурою порушень, дітей з емоційно-вольовими порушеннями та дітей з розладами аутистичного спектру [2, с. 14].

Мета дослідження – дослідити вплив інтерактивних методів навчання на мотивацію дітей з особливими освітніми потребами (ООП) та обґрунтувати ефективність їх використання у процесі навчання для активізації пізнавальної діяльності, розвитку комунікативних навичок та соціальної адаптації дітей.

Сучасна початкова інклюзивна освіта неможлива без інтерактивних технологій, адже вони сприяють ефективній взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Завдяки їх застосуванню створюється комфортне та сприятливе середовище, де кожна дитина, незалежно від своїх освітніх потреб, має можливість повною мірою реалізувати свій потенціал.

Слово «інтерактив» походить від англійського «interact»: «inter» означає взаємний, а «act» – діяти. Таким чином, інтерактивність передбачає здатність вступати у взаємодію, вести діалог або співпрацювати як із людиною, так і з технічними засобами, наприклад, комп'ютером [5, с. 29].

Інтерактивне навчання передбачає безперервну та активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу. Воно ґрунтується на принципах співпраці, колективної та групової роботи, сприяючи взаємонавчанню. У такому форматі і вчитель, і учень виступають рівноправними учасниками освітнього процесу, усвідомлюють свою діяльність, аналізують власні знання та навички, а також рефлексують над їхнім застосуванням [6, с. 6].

А.А. Колупаєва акцентувала увагу на так званому «дослідному методі» проб і помилок, який сприяє розвитку самостійного мислення, навичок аналізу помилок і пошуку найкращих рішень. Вона підкреслює, що саме цей підхід формує в учнів уміння творчо розв'язувати завдання, одночасно розвиваючи критичне мислення [3, с. 7-18].

Сучасні науковці О.І. Пометун і Л.В. Пироженко наголошують на важливості інтерактивних технологій у сфері освіти та професійної діяльності, відзначаючи, що поєднання інтерактивних методів навчання з мультимедійними технологіями сприяє ефективному засвоєнню матеріалу завдяки його візуальній привабливості та різноманітності. Відчуття новизни підвищує зацікавленість учнів у навчанні, розвиваючи їхню самостійність і творчий підхід до освітнього процесу [4, с. 92].

Інтерактивні технології, такі як ділові ігри, вебінари та віртуальні класи, сприяють формуванню комфортного освітнього середовища, що заохочує учнів до активної участі та позитивного сприйняття освітнього процесу. Вони виконують не лише функцію передачі знань, а й допомагають у соціальній адаптації; відіграють важливу

роль у формуванні пізнавального інтересу учнів, створюючи сприятливі умови для засвоєння знань і відкриттів. Вони сприяють активній взаємодії між учителем і учнями, де педагог виступає наставником і мотиватором, стимулюючи творчість і самостійність.

Цей підхід передбачає не лише сприйняття інформації, а й її аналіз, осмислення та практичне застосування. Інтерактивні методи навчання розвивають критичне мислення, самостійність і навички відповідального прийняття рішень. Їх ефективність значною мірою залежить від професіоналізму педагога. Уроки із застосуванням інтерактивних технологій зазвичай проходять у форматі парної або групової роботи, що допомагає розвивати навички командної співпраці, ведення дискусій і аргументованого висловлення власної думки.

Зазначимо, що серед найпоширеніших методів і прийомів інтерактивного навчання О. М. Таранченко виділяє:

1. «Акваріум» – метод, при якому невелика група учнів обговорює проблему всередині кола, а решта спостерігає за їхньою дискусією, аналізує аргументи й робить висновки. Це сприяє розвитку критичного мислення та навичок дискусії.

2. «Мозковий штурм» – техніка колективного генерування ідей, під час якої всі учасники висловлюють свої пропозиції без критики чи оцінювання. Основне завдання – створити максимальну кількість варіантів вирішення певної проблеми.

3. «Коло ідей» – прийом, що передбачає по чергове висловлення учнями своїх думок щодо певного питання. Це допомагає залучити кожного учасника до обговорення та почути різні точки зору.

4. «Метод прес» – структура відповідей, яка допомагає учням формулювати та аргументувати свою позицію. Включає чотири етапи: твердження, пояснення, підтвердження прикладами та висновок.

5. «Навчаючи, вчуся» – стратегія, за якої учні самостійно опрацьовують матеріал, а потім пояснюють його своїм однокласникам. Такий підхід сприяє кращому засвоєнню інформації та розвитку навичок викладу.

6. «Мікрофон» – прийом, що дозволяє кожному висловитися з певного питання. Учень, який отримує уявний «мікрофон», має змогу висловити свою думку, що сприяє розвитку комунікативних навичок та активності в класі [9, с. 53].

Вважаємо доцільним виокремити кілька ключових аспектів використання інтерактивних технологій в інклюзивному навчанні в початковій школі, які відіграють важливу роль у створенні умов для ефективного освітнього процесу та розвитку учнів з ООП.

Перш за все, інтерактивні технології сприяють створенню інклюзивного середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх особливостей розвитку. Використання сучасних технологій дозволяє подолати бар'єри між учнями з різними потребами, надаючи їм доступ до навчальних матеріалів, що адаптовані відповідно до індивідуальних вимог. Завдяки цьому, кожна дитина може отримати навчальний контент, що максимально відповідає її рівню розвитку і здатності до сприйняття інформації.

Одним із основних аспектів є використання спеціалізованих програм і додатків, які дозволяють адаптувати навчальні матеріали для дітей з різними видами особливих освітніх потреб. Такі програми можуть включати корекційно-розвивальні програми, ігри, а також додатки, які сприяють розвитку моторики, мовлення чи когнітивних здібностей. Це дає змогу кожному учневі працювати в комфортному для нього темпі, що значно підвищує ефективність освітнього процесу.

Не менш важливим є використання мультимедійних засобів, таких як інтерактивні дошки, освітні відео, анімації та програми для візуалізації. Це дозволяє не лише урізноманітнити освітній процес, а й активно залучити учнів до процесу пізнання, стимулюючи їхній інтерес і сприяючи розвитку таких важливих когнітивних функцій, як увага, пам'ять, логічне мислення.

Крім того, інтерактивні технології сприяють розвитку самостійності учнів. Завдяки програмам та додаткам, які дозволяють дитині самостійно оцінювати свій прогрес і досягнення, учні отримують змогу бути більш активними в освітньому процесі, підвищуючи свою мотивацію та впевненість у власних силах. Такий підхід сприяє формуванню позитивної мотивації до навчання та розвитку критичного мислення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, результати дослідження підтверджують, що інтерактивні методи навчання є ефективним засобом підвищення мотивації дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Завдяки активній участі учнів в освітньому процесі, використанню групової роботи, рольових ігор, проєктної діяльності та мультимедійних засобів створюється середовище, яке сприяє емоційному комфорту, пізнавальній активності, розвитку критичного мислення та самостійності. Інтерактивне навчання дозволяє враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини, забезпечує диференційований підхід і адаптацію освітніх методик. Особливої уваги заслуговує впровадження цифрових технологій, що відкривають нові можливості для залучення дітей з ООП до активного освітнього процесу.

Інтерактивні технології також відіграють важливу роль у соціалізації учнів з ООП. Спільні проєкти, групові завдання, виконувані за допомогою технологічних засобів, сприяють розвитку комунікативних навичок і взаємодії з однолітками. Це дозволяє створити умови для соціальної інтеграції дітей з різними потребами, що є важливим аспектом інклюзивного навчання.

Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, полягають у глибшому аналізі ефективності окремих інтерактивних технологій з урахуванням типу порушень та освітніх потреб дітей, вивченні впливу інтерактивного підходу на успішність соціальної адаптації, а також розробленні дидактичних моделей для індивідуалізованого навчання в інклюзивному середовищі. Доцільним також є дослідження процесу готовності майбутніх вчителів до впровадження інтерактивних методик в інклюзивній освіті, зокрема в контексті реалізації стандартів Нової української школи.

Література

1. Гордієнко Т., Ляковська М. Методи і прийоми роботи з учнями з ООП. *Педагогічний альманах: збірник праць молодих науковців* / відп. ред. Н. М. Лосєва. 2023. № 1. С. 98–102.
2. Калініченко О. І. Понятійна термінологія інклюзивної освіти в Україні. *Постметодика*. 2011. № 1. С. 12–17.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіт як модель соціального устрою. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2014. № 2. С. 7–18.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
5. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України № 545 від 12 липня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (дата звернення 01.02.2025).
6. Прокопенко І. Ф. Інклюзивне та інтегроване навчання: стан, проблеми і перспективи: зб. наук. пр. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; «Мітра», 2019. 198 с.
7. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення 01.02.2025).
8. Сергєєва Н. Особливості використання мультимедійних засобів навчання для реалізації індивідуальної траєкторії розвитку осіб з особливими освітніми потребами. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 25. С. 232–245.
9. Таранченко О. М. Стратегія сучасного викладання: надання підтримки учням з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання. Початкова школа. 2013. № 4. С. 51–55.
10. Zviekova V. Use of interactive technologies by the teacher's assistant while playing with OPP children. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. № 30-02. С. 71–74.

References

1. Hordiienko, T., & Liaskovska, M. (2023). Metody i pryiony roboty z uchniamy z OOP [Methods and techniques of working with students with special educational needs]. *Pedahohichniy almanakh – Pedagogical Almanac*, 1, 98–102 [in Ukrainian].
2. Kalinichenko, O. I. (2011). Poniatiina terminolohiia inkliuzyvnoi osvity v Ukraini [Conceptual terminology of inclusive education in Ukraine]. *Postmetodyka – Post-methodology*, 1, 12-17 [in Ukrainian].
3. Kolupaieva, A. A. (2014). Inkliuzyvna osvita yak model sotsialnoho ustroiu [Inclusive education as a model of social order]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia – Special child: education and upbringing*, 2, 7–18 [in Ukrainian].
4. Pometun, O. I., & Pyrozhenko, L. V. (2004). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [Modern lesson. Interactive learning technologies]. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy (2017). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro inkliuzyvno-resursnyi tsentr [On approval of the Regulations on the Inclusive Resource Center]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text> (data zvernennia 01.02.2025). [in Ukrainian].
6. Prokopenko, I. F. (2019). Inkliuzyvne ta intehrovane navchannia: stan, problemy i perspektyvy [Inclusive and integrated learning: status, problems and prospects] : zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv : KhNPU im. H.S. Skovorody; «Mitra» [in Ukrainian].
7. Salamanska deklaratsiia pro pryntsypy, polityku ta praktychnu diialnist u haluzi osvity osib z osoblyvymy osvithnymy potrebamy ta Ramky Dii shchodo osvity osib z osoblyvymy osvithnymy potrebamy (1994). [The Salamanca statement on principles, policy and practice in special needs education and the Framework for action on special needs education]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (data zvernennia 01.02.2025). [in Ukrainian].
8. Serheieva, N. (2024). Osoblyvosti vykorystannia multymediinykh zasobiv navchannia dlia realizatsii indyvidualnoi traiektorii rozvytku osib z osoblyvymy osvithnymy potrebamy [Features of using multimedia teaching aids to implement an individual development trajectory for people with special educational needs]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of people with special needs: ways of development*, 25, 232–245 [in Ukrainian].
9. Taranchenko, O. M. (2013). Stratehiia suchasnoho vykladannia: nadannia pidtrymky uchniam z osoblyvymy potrebamy v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Modern teaching strategy: supporting students with special needs in inclusive education]. *Pochatkova shkola – Primary school*, 4, 51–55 [in Ukrainian].
10. Zviekova, V. (2023). Use of interactive technologies by the teacher's assistant while playing with OPP children. *Modern engineering and innovative technologies*, 30-02, 71–74 [in Ukrainian].

Turko B.

Doctor of Philosophy,
Associate Professor of the Department of Primary and Preschool Education,
Ivan Franko National University of Lviv
bohdanna.turko@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6125-1098

Zhmurko T.

A student of the second (master's) level of higher education,
specialty A3 Primary Education
Ivan Franko National University of Lviv
taniazhnyrko@gmail.com
orcid.org/0009-0007-1795-7596

INTERACTIVE TEACHING METHODS AS A MEANS OF INCREASING THE MOTIVATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article explores the importance of interactive teaching methods in the context of working with children with special educational needs. The importance of creating an inclusive educational environment that can promote the development of cognitive, communicative and social skills in children with special educational needs is emphasized. The author analyzes the main interventions that include interactive approaches, such as group work, role-playing games, project activities, as well as the use of multimedia technologies that contribute not only to the educational process, but also to the emotional development of children. Particular attention is paid to the adaptation of educational materials and methods that take into account the diversity of children's needs, as well as approaches to inclusive education in Ukraine that meet international standards and regulatory documents. The article also highlights the results of research confirming the effectiveness of interactive methods in forming positive motivation, developing critical thinking and independence in children with special educational needs. The scientific works are analyzed, confirming the importance of taking into account the individual characteristics of children when using interactive approaches in the educational process. The conclusions indicate that the use of interactive methods contributes to the creation of conditions for the maximum development of each child who needs special educational services, and is also an important factor in the formation of an inclusive culture in modern educational institutions.

The purpose of the study is to investigate the impact of interactive teaching methods on the motivation of children with special educational needs (SEN) and to substantiate the effectiveness of their use in the learning process to activate cognitive activity, develop communication skills and social adaptation of children.

The research methodology is based on a theoretical analysis of scientific approaches to the use of interactive teaching methods in working with children with SEN. The methodological basis is the systemic, activity and competency approaches, which allow us to consider interactive teaching as a means of activating cognitive activity and increasing the motivation of children with SEN.

Results. The study found that interactive teaching methods have a significant impact on the motivation of children with SEN, as they allow creating conditions for more active participation in the educational process, increasing interest in tasks and developing independence. In particular, the use of group tasks, role-playing games and project activities allows children to better realize their capabilities, which contributes to their emotional and social development.

Scientific novelty. The study expands the understanding of interactive methods as a means of increasing motivation for learning in children with SEN, focusing on their role in the development of communicative and social skills. For the first time, a comprehensive analysis of the effectiveness of interactive methods was conducted, taking into account the individual characteristics of children and their educational potential.

The practical significance lies in the possibility of using the results by teachers working with children with SEN to develop individual educational programs, introduce interactive methods into the educational process, as well as in the training of specialists in the field of inclusive education. The proposed approaches will contribute to the creation of a favorable educational environment and increase the effectiveness of educational work with children with special educational needs.

***Key words:** interactive teaching methods, special educational needs, motivation for learning, inclusive education, educational process, adaptation, communication skills, inclusive environment, project activities, socialization.*